https://doi.org/10.48020/mppj.2025.01.07
УДК 159.9:316.6

Табунов Антон
Іванова Євгенія

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ СТРЕСУ ЧОЛОВІКАМИ ПІД ВПЛИВОМ ОЧІКУВАННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація

У статті розглядається вплив мобілізаційних заходів на рівень стресу та психоемоційний стан цивільних чоловіків в умовах війни в Україні. Результати показують, що чоловіки в середньому демонструють вищий рівень сприйнятого стресу та знижену стресостійкість порівняно з жінками, хоча рівень тривоги та депресії між статями не має значних відмінностей. Аналіз авторських питань про мобілізаційні переживання підтверджує наявність кореляції з рівнями стресу, тривожності та депресії. Результати дослідження підкреслюють важливість подальшого дослідження цієї тематики.

Ключові слова: стрес, стресостійкість, тривожність, депресія, чоловіче населення, війна, мобілізація, психодіагностика, особистість війна.

№ (1) 9, 2025

Tabunov Anton
Ivanova Yevheniia

FEATURES OF MEN'S STRESS EXPERIENCE UNDER THE INFLUENCE OF ANTICIPATION IN THE CONTEXT OF WAR

Abstract

The article examines the impact of mobilisation measures on the stress levels and psychological well-being of civilian men in the context of the war in Ukraine. The results show that men, on average, exhibit higher perceived stress level and lower stress resilience compared to women, although there are no significant differences in anxiety and depression levels between the sexes. The analysis of the author's questions regarding mobilisation feelings confirms a correlation with stress, anxiety, and depression levels. The findings highlight the importance of further research on this topic.

Keywords: stress, resilience, anxiety, depression, male population, war, mobilisation, psychodiagnostics, personality, war.

Вступ

В умовах воєнного стану мобілізаційні заходи мають не лише стратегічне та політичне значення, але й істотно впливають на психологічний стан особистості. Вони можуть посилювати переживання, що первинно спричиненні життям в умовах війни: відчуття невизначеності, страх та потенційні зміни звичного життєвого ритму. Окрім цього, постійне напруження, зумовлене впливом державних інституцій і соціальних очікувань, може позначатися на рівні стресу, емоційному стані та поведінкових стратегіях особистості. (Rose, 2024)

В Україні мобілізаційні заходи передусім спрямовані на чоловіків (Закон України №2232-XII, 1992, редакція від 29.11.2024) При цьому питання військової служби цієї категорії населення рідко стає предметом широкого суспільного обговорення, оскільки часто сприймається як належний або навіть природний обов'язок. Такий підхід сприяє формуванню уявлень, згідно з якими чоловіки, які не беруть участь у бойових діях, можуть піддаватися суспільному осуду. Водночас аналогічний вибір жінок не набуває такого ж політичного значення і сприймається як особисте рішення (Rose, 2024; Daza, 2022).

Сучасні психологічні підходи визначають стрес як реакцію на ситуацію, яку індивід сприймає як загрозливу, а ресурси для її подолання — як недостатні (Кузікова, С., Зливков, В., Лукомська, С., Щербак, Т., & Котух, О., 2024). Це особливо актуально для чоловіків, які підпадають під мобілізацію, але не вважають себе готовими до участі у бойових діях.

Загалом, психологічний вплив очікування мобілізації, зокрема у контексті соціальних факторів, залишається недостатньо вивченим як у міжнародній психології, так і в умовах війни в Україні. Тому одним із напрямів дослідження цієї тематики є порівняльний аналіз психоемоційного стану та рівня стресу між чоловіками та переважно невійськовозобов'язаною категорією громадян - жінками. Більшість наявних досліджень показують статеві відмінності в переживанні війни: жінки частіше повідомляють про симптоми тривожності, депресії та стресу (Kurapov et al., 2023; Наскалова et al., 2024; Martsenkovskyi et al., 2024). Однак варто зазначити, що значна кількість досліджень не враховує контекст мобілізаційного впливу, який для чоловіків може бути додатковим і майже унікальним стресогенним чинником. Отже, вивчення цієї тематики є надзвичайно важливим та актуальним в поточних умовах війни.

Метою дослідження є виявлення та вивчення особливостей переживання стресу цивільними чоловіками в умовах війни та супутніх мобілізаційних заходів.

Методи та організація дослідження

Дизайн дослідження включав Соціодемографічну анкету, авторські питання та психометричні шкали, що адаптовані на українській вибірці: Шкала сприйнятого стресу Коена PSS-10 (Вельдбрехт & Тавровецька, 2022); Шкала депресії, тривожності та стресу Ловібонда П. та Ловібонда С. DASS-21 (Lovibond & Lovibond, 1995; Haletska, Klimanska & Perun, 2024); Шкала стресостійкості Коннора-Девідсона-10 CD-RISC-10 (Школіна, Шаповал, Орлова, Кедик & Станіславчук 2020). Варто зазначити, що на момент проведення дослідження

адаптація шкали DASS-21 ще не була опублікована в наукових виданнях, проте Опитувальник був отриманий через листування з авторами адаптації.

Дослідження базується на теоретичних концепціях стресу, резильєнтності та психологічної ресурсності. Однак, зважаючи на відсутність достатньої наукової бази щодо мобілізаційного стресу та складність цього феномену, для вивчення впливу соціальних та інших факторів на респондентів була розроблена Авторська анкета. Формулювання питань анкети було попередньо адаптовано з використанням ChatGPT з метою зменшення емоційної напруги та потенційної гостроти деяких запитань.

У дослідженні передбачена участь представників різних категорій населення. Чоловіки становлять основну групу, яка зазнає безпосереднього мобілізаційного впливу як на державному, так і суспільному рівнях. Інші учасники дослідження, зокрема жінки, представляють групи, які переживають більш опосередкований вплив.

Опитування респондентів було організовано віддалено в період з 11 листопада 2024 року по 6 січня 2025 року шляхом заповнення анкети, розміщеній у мережі через сервіс Google Forms. Усі учасники дослідження надали згоду на обробку персональних даних, а також були проінформовані про тематику дослідження з метою залучення цільової категорії осіб.

Інструментарій статистичної обробки

Аналіз отриманих даних респондентів здійснювався за допомогою мови програмування R (версія 4.4.3) та середовища інтегрованої розробки RStudio (версія 2024.12.1.563). Для обробки даних і візуалізації результатів використовувалися такі основні пакети: "dplyr" (версія 1.1.4) для маніпуляції табличними даними (фільтрація, агрегація, трансформація); "psych" (версія 2.4.12) для аналізу психометричних даних; "effectsize" (версія 1.0.0) для розрахунку розмірів ефектів при статистичному аналізі.

Вибірка

У дослідженні взяли участь 299 респондентів різної статі, віку та країни проживання. Для перевірки гіпотез вибірка була відфільтрована за наступними критеріями: країна проживання - Україна; наявність громадянства України; вік - від 25 до 60 років; рід зайнятості - не військовослужбовець.

Після фільтрації до вибірки увійшло 208 осіб: 107 чоловіків (51.4%) та 101 жінка (48.6%). Середній вік респондентів чоловічої статі становив 38.24 років (SD = 7.96; min = 25, max = 59), жіночої - 34.72 (SD = 7.65; min = 25, max = 58).

Переважна більшість чоловіків є військовозобов'язаними на момент заповнення анкети: без відстрочки (N = 38, 35.5%); з нестабільною відстрочкою (N = 18, 16.8%); зі стабільною відстрочкою (N = 35, 32.7%). 13 чоловіків (12.1%) не мали точної інформації про свій мобілізаційний статус, а 3 (2.8%) вказали, що не є військовозобов'язаними. Серед жінок: 84 (83.2%) є невійськовозобов'язаними; 10 (9.9%) не мають точної інформації про свій статус; 7 (6.9%) є військовозобов'язаними без відстрочки.

Результати дослідження

Надійність психометричних шкал була оцінена за допомогою коефіцієнта альфа Кронбаха. Всі шкали продемонстрували високий рівень внутрішньої узгодженості зі значенням більше 0.8.

Описова статистика для кожної психометричної шкали, включаючи середнє значення, стандартне відхилення та медіану, наведена в Таблиці 1.

Таблиця 1
Описова статистика психометричних шкал за статтю

Шкала	M		sd		Mdn	
	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.
PSS-10	24.49	22.10	7.71	7.10	25	22
CD-RISK-10	19.20	24.44	8.76	7.71	20	24
DASS-21 (депресія)	9.92	8.59	5.57	5.25	9	8
DASS-21 (тривожність)	6.04	5.39	5.05	4.29	4	5
DASS-21 (стрес)	10.83	10.72	5.58	4.74	10	11

Статистичний аналіз відмінностей психометричних показників за статтю

Перед проведенням тесту порівняння незалежних вибірок (чоловіки та жінки) було проведено перевірку нормальності розподілу за критерієм Шапіро-Уілка (Табл. 2). Результати засвідчили відсутність статистично значущих відхилень від нормального розподілу для Шкали сприйнятого стресу PSS-10 та Шкали стресостійкості CD-RISK-10. Крім того, за результатами тесту гомогенності дисперсій Левена для обох шкал (PSS-10: p = 0.301, CD-RISK-10: p = 0.3) було підтверджено рівність дисперсій у групах чоловіків і жінок. На основі цих даних для шкал PSS-10 та CD-RISK-10 було застосовано t-критерій Стьюдента для незалежних вибірок, для інших шкал - критерій Манна-Уітні.

Таблиця 2
Перевірка нормальності розподілу за критерієм Шапіро-Уілка

Шкала/субшкала	Стать	Коефіцієнт W	p-значення
PSS-10	чоловік	0.978	0.0765
	жінка	0.992	0.8223
DASS-21 (депресія)	чоловік	0.960	0.0028 **
	жінка	0.957	0.0023 **
DASS-21 (тривожність)	чоловік	0.911	<0.001 ***
	жінка	0.911	<0.001 ***
DASS-21 (стрес)	чоловік	0.967	0.0088 **
	жінка	0.985	0.3041
CD-RISK-10	чоловік	0.984	0.2162
	жінка	0.986	0.3742

Примітка: $p < 0.05$(*); $p < 0.01$(**); $p < 0.001$(***)

Альтернативна гіпотеза при проведенні тестів порівняння передбачала, що чоловіки мають відмінні від жінок значення: M(жінок) ≠ M(чоловіків).

Аналіз показав статистично значущу різницю між групами цивільних чоловіків та жінок за рівнем сприйнятого стресу Шкали PSS-10 ($t = 2.319$, $p = 0.02$) з помірною величиною ефекту (Cohen's $d = 0.322$), а також за рівнем стресостійкості Шкали CD-RISK-10 ($t = -4.569$, $p < 0.001$) з великим ефектом (Cohen's $d = -0.634$). Для субшкал Методики DASS-21 не було виявлено статистичної значущої різниці між групами за критерієм Манна-Уітні: за рівнем тривожності ($U = 5651.0$, $p = 0.567$, $r = 0.040$), депресії ($U = 6129.5$, $p = 0.09$, $r = 0.116$) та стресу ($U = 5366.0$, $p = 0.931$, $r = 0.006$).

Статистичний аналіз відмінностей психометричних показників за мобілізаційним статусом серед вибірки чоловіків

Вибірка цивільних чоловіків була поділена на три групи відповідно до мобілізаційного статусу: військовозобов'язані без відстрочки ($N = 38$), з нестабільною відстрочкою ($N = 18$) та зі стабільною відстрочкою ($N = 35$). Інші категорії не були включені до порівняння через недостатню кількість респондентів, що могло б знизити статистичну потужність аналізу.

Оцінка відмінностей у групах здійснювалася з використанням непараметричного критерію Краскела–Уолліса у зв'язку з порушенням нормальності розподілу за Шкалою PSS-10 (Shapiro–Wilk test: $p = 0.024$, 0.284, 0.041) та субшкалами депресії ($p = 0.059$, 0.915, 0.007), тривожності ($p = 0.111$, 0.031, <0.001) та стресу ($p = 0.517$, 0.234, 0.015) Методики DASS-21. Додатково, у межах деяких з зазначених шкал було виявлено порушення гомогенності дисперсій (Levene's test: $p = 0.306$, 0.185, 0.207, 0.021), що додатково обґрунтовує застосування непараметричного підходу до аналізу.

Результати критерію Краскела–Уолліса свідчать про наявність статистично значущих відмінностей між групами за рівнем сприйнятого стресу PSS-10 ($\chi^2(2) = 9.70$, $p = 0.008$) та депресії DASS-21 ($\chi^2(2) = 8.95$, $p = 0.011$). Для показників тривожності ($\chi^2(2) = 4.62$, $p = 0.099$) та стресу за Шкалою DASS-21 ($\chi^2(2) = 5.94$, $p = 0.051$) не виявлено статистично значущих відмінностей.

Пост-хок аналіз за методом Данна з поправкою Бонферроні показав, що військовозобов'язані респонденти без відстрочки мали вищі показники сприйнятого стресу ($p = 0.008$, $r = 0.353$) та депресії ($p = 0.009$, $r = 0.347$) порівняно з учасниками зі стабільною відстрочкою, в той час як інші порівняння були статистично незначущими ($p > 0.05$).

Оцінка відмінностей між групами за показником стесостійкості (CD-RISK-10) була проведена на основі однофакторного дисперсійного аналізу. Перед аналізом було перевірено відсутність порушень нормальності розподілу (Shapiro–Wilk test: $p = 0.581$, 0.717, 0.215) та однорідність дисперсій між групами ($p = 0.578$). Результати дисперсійного аналізу свідчать про відсутність статистично значущих відмінностей між групами ($F(2, 88) = 1.39$, $p = 0.255$).

Кореляційний аналіз авторських питань та значень психометричних шкал

Кореляційний аналіз був проведений для вибірки чоловіків,

використовуючи авторські питання Анкети щодо мобілізаційних переживань з оцінкою за шкалою

Лікерта:

1) Чи відчуваєте Ви певну невизначеність стосовно можливих змін в законодавстві щодо мобілізації? *(1 - зовсім ні, 7 - дуже сильно, постійно про це думаю)* (M = 5.97, sd = 1.44, Mdn = 7)

2) Наскільки Вас турбує можливість мобілізації до участі у військових діях? *(1 - зовсім ні, 7 - дуже сильно, постійно про це думаю)* (M = 5.92, sd = 1.61, Mdn = 7)

3) Наскільки Вас турбує перспектива застосування фізичної сили в рамках мобілізаційних заходів? *(1 - зовсім ні, 7 - дуже сильно, постійно про це думаю)* (M = 6.3, sd = 1.3, Mdn = 7)

4) Як Ви оцінюєте свою можливу роль у досягненні успіху Збройних сил? *(1 - моя роль не буде значущою, 7 - моя роль буде надзвичайно важлива)* (M = 1.98, sd = 1.28, Mdn = 1)

5) Наскільки комфортно Ви почуваєтесь у ситуаціях, коли від Вас очікують готовності захищати країну? *(1 - дуже незручно, 7 - повністю комфортно)* (M = 2.1, sd = 1.45, Mdn = 1)

6) Чи відчуваєте Ви, що військова служба може суперечити Вашим особистим цінностям або переконанням? *(1 - зовсім не відчуваю, 7 - відчуваю дуже гостро)* (M = 5.89, sd = 1.78, Mdn = 7)

7) Чи відчуваєте Ви, що суспільство може негативно оцінювати Ваше рішення не брати участь у бойових діях? *(1 - зовсім не відчуваю, 7 - відчуваю дуже гостро)* (M = 4.35, sd = 2.1, Mdn = 5)

8) Наскільки Ви відчуваєте, що суспільство потребує Ваших здібностей та навичок? *(1 - зовсім не відчуваю, 7 - я переконаний, що мої здібності абсолютно необхідні для суспільства)* (M = 2.51, sd = 1.78, Mdn = 2)

9) Чи відчуваєте Ви певний тиск з боку суспільства або оточення щодо необхідності вступу до війська? *(1 - зовсім не відчуваю, 7 - відчуваю дуже гостро)* (M = 3.61, sd = 2.22, Mdn = 3)

10) Чи відчуваєте Ви дискомфорт, коли інші використовують термін «ухилянт» щодо Вас або інших? *(1 - зовсім не відчуваю, 7 - відчуваю дуже гостро)* (M = 4.43, sd = 2.38, Mdn = 5)

11) Чи відчуваєте Ви страх, що Ваше залучення до війська може бути безсенсовним? *(1 - зовсім не відчуваю, 7 - відчуваю дуже гостро)* (M = 5.77, sd = 1.74, Mdn = 7)

Оскільки дані не відповідали нормальному розподілу (Shapiro–Wilk test: $p < 0.05$), для оцінки кореляцій між авторськими питаннями та психометричними шкалами було застосовано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. За більшістю питань виявлено статистично значущі слабкі або помірні зв'язки (Табл. 3).

Таблиця 3

Кореляційний аналіз зв'язку авторських питань з психометричними показниками за критерієм Спірмена

	PSS10	DASS21 (депресія)	DASS21 (тривожність)	DASS21 (стрес)	CD-RISK-10
1	0.384***	0.38***	0.373***	0.307**	-0.256***
2	0.529***	0.456***	0.455***	0.471***	-0.363***
3	0.488***	0.405***	0.446***	0.434***	-0.309**
4	-0.322***	-0.325***	-0.281**	-0.301**	0.241*
5	-0.379***	-0.373***	-0.379***	-0.467***	0.197*
6	0.409***	0.329***	0.32***	0.295**	-0.311**
7	0.21*	0.177	0.171	0.144	-0.058
8	-0.157	-0.097	-0.124	-0.151	0.237*
9	0.376***	0.28**	0.321***	0.324***	-0.197*
10	0.42***	0.309**	0.396***	0.392***	-0.3**
11	0.502***	0.484***	0.437***	0.499***	-0.348***

Примітка: $p < 0.05$(*); $p < 0.01$(**); $p < 0.001$(***)

Представлення якісних даних респондентів за проблематикою дослідження

Відповідаючи на відкриті запитання, зокрема: «Що для Вас є найбільшим джерелом стресу у зв'язку з мобілізацією?», респонденти висловлювали побоювання, пов'язані з військовою службою, такі як: нехтування спеціальними знаннями та навичками, ігнорування захворювань, безстроковість служби, невизначеність тощо. Окрім того, респонденти згадували такі фактори, як: подвійні стандарти, корупцію, відчай, втому, бажання абстрагуватися, зменшення сенсу захисту держави, втрату відчуття безпеки з боку держави та суспільства, відсутність вибору, а також "мовчання" суспільства. Окремо варто зазначити, що жінки висловлювали страх за близьких в зв'язку з їх потенційною мобілізацією до участі у військових діях, побоювання їхньої втрати, а також відчуття беззахисності щодо себе та родини.

Дискусія

Одним із результатів дослідження є те, що 12% респондентів не змогли чітко визначити свій мобілізаційний статус. Ця невизначеність може бути маркером інформаційної або правової дезорієнтації, що, у свою чергу, потенційно впливає на рівень стресу, тривожності та інші психоемоційні показники.

У період тривалого воєнного стану (на момент збору даних він тривав 2 роки і 9 місяців), було виявлено, що цивільні чоловіки у середньому демонстрували вищий рівень сприйманого стресу (на +2.39 бали) та нижчий рівень стресостійкості (на -5.24 бали) порівняно з жінками. Зазначені відмінності є статистично значущими, що підтверджується результатами тестів для незалежних вибірок. Водночас, відмінності в рівнях депресії та тривожності не були виявлені. Це частково узгоджується з даними поточних досліджень, проте не відповідає результатам,

згідно з якими жінки демонстрували вищі показники депресивних і тривожних проявів. Відсутність статевих відмінностей може бути пов'язано з введенням контексту мобілізаційного впливу при проведені дослідження, а також свідчити про більше підвищення рівня психоемоційного навантаження саме у чоловіків, що, ймовірно, пов'язане з гендерно-специфічними вимогами воєнного часу.

Крім того, аналіз відповідей жінок на відкриті питання, а також на запитання, пов'язані з мобілізаційними переживаннями, свідчить про наявність у них суміжних із чоловіками стресових факторів. Попри меншу безпосередню залученість жінок до мобілізаційних процесів, ці фактори потенційно можуть впливати на їхній психоемоційний стан та рівень стресу. Однак, це потребує окремої диференціації та подальшого дослідження.

Додатково, на основі аналізу авторських питань, що стосуються мобілізаційних переживань, була виявлена позитивна кореляція між відповідями респондентів та рівнями стресу, тривожності й депресії. У більшості випадків ці зв'язки мають помірну силу, що свідчить про загальну пов'язаність між мобілізаційною напругою та загальним психоемоційним станом. Отримані результати формують початкове уявлення про структуру переживань цивільних чоловіків у контексті мобілізаційного впливу. Також, більш сильні зв'язки були виявлені щодо питань сенсовності долучення до війська і може вказувати на наявність певного екзістенційного компонента.

Було виявлено статистично значущу відмінність у рівнях сприйманого стресу та депресії між чоловіками, які мають стабільну відстрочку від мобілізації, та тими, хто не має відстрочки взагалі. Респонденти другої групи демонстрували вищі значення за обома показниками. Натомість за рівнями тривожності та стресостійкості відмінностей не виявлено. Ймовірно, такі результати можуть бути пов'язані із впливом суб'єктивного відчуття життєвої стабільності та передбачуваності.

Результати аналізу авторських питань вказують на значну асиметрію розподілу відповідей, що може свідчити про те, що Шкала Лікерта з оцінками від 1 до 7 не зовсім підходить для оцінки мобілізаційних переживань. Це може бути зумовлено тим, що респонденти схильні давати чіткі та категоричні відповіді. Для більш точної оцінки таких переживань у майбутніх дослідженнях доцільно використовувати шкали з детальнішими варіантами відповідей або додавати уточнення щодо частоти чи інтенсивності думок про мобілізацію.

Висновки

У межах цього дослідження було виявлено, що цивільні чоловіки в середньому показали вищий рівень сприйнятого стресу та знижену стресостійкість порівняно з жінками. Водночас рівень тривоги та депресії у чоловіків та жінок залишався приблизно на одному рівні.

Авторські питання щодо мобілізаційних переживань виявили статистично значущу пов'язаність з рівнями тривожності, депресії та стресу, що може свідчити про специфічний вплив поточних соціальних подій на чоловіків, зокрема через

мобілізаційні вимоги та суспільний тиск, спрямований переважно на цю групу. Загалом отримані результати демонструють необхідність подальшого вивчення мобілізаційного впливу з психологічної точки зору, а також пошуку ефективних шляхів підтримки психологічного благополуччя цивільних чоловіків у воєнний час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вельдбрехт, О. О., & Тавровецька, Н. І. (2022). Шкала сприйнятого стресу (PSS-10): адаптація та апробація в умовах війни. Журнал сучасної психології, (2), 16–27. https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-2-2
2. Верховна Рада України. (1992, редакція від 29.11.2024). Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України № 2232-XII. https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2232-12
3. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» № 2232-XII (2024). https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2232-12
4. Кузікова, С., Зливков, В., Лукомська, С., Щербак, Т., & Котух, О. (2024). Психологічний супровід особистості в умовах війни. ПП Лисенко М. М.
5. Наскалова, С. С., Антонюк-Щеглова, І. А., Бондаренко, О. В., Асанов, Е. О., Диба, І. А., Писарук, А. В., Мехова, Л. В., Богомаз, Л. М., Сліпченко, В. Г., & Шатило, В. Б. (2024). Маркери посттравматичного стресу у цивільних чоловіків та жінок різного віку під час російсько-української війни. Фізіологічний журнал, 70(5), 20–29. https://doi.org/10.15407/fz70.05.020
6. Школіна, Н. В., Шаповал, І. І., Орлова, І. В., Кедик, І. О., & Станіславчук, М. А. (2020). Адаптація та валідизація україномовної версії Шкали стресостійкості Коннора — Девідсона-10 (CD-RISC-10): апробація у хворих на анкілозивний спондиліт. Український ревматологічний журнал, 80(2), 66–72. https://doi.org/10.32471/rheumatology.2707-6970.80.15236
7. Daza, F. S. (2022). Ukrainian Nonviolent Civil Resistance in the Face of War: Analysis of Trends, Impacts and Challenges of Nonviolent Action in Ukraine Between February and June 2022. ICIP & Novact.
8. Haletska, I., Klimanska, M., & Perun, M. (2024, 11 листопада). Ukrainian translation of the DASS21. UNSW. https://www2.psy.unsw.edu.au/dass/Ukranian/Ukrainian.htm
9. Kurapov, A., Danyliuk, I., Loboda, A., Kalaitzaki, A., Kowatsch, T., Klimash, T., & Predko, V. (2023). Six months into the war: A first-wave study of stress, anxiety, and depression among in Ukraine. Frontiers in Psychiatry, 14. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2023.1190465
10. Lovibond, P. F., & Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. Behaviour Research and Therapy, 33(3), 335–343. https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-u
11. Martsenkovskyi, D., Shevlin, M., Ben-Ezra, M., Bondjers, K., Fox, R., Karatzias, T.,

Martsenkovska, I., Martsenkovsky, I., Pfeiffer, E., Sachser, C., Vallières, F., & Hyland, P. (2024). Mental health in Ukraine in 2023. European Psychiatry, 67(1), 27. https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2024.12
12. Rose, S. (2024). Nation of heroes: state stigmatisation of Ukrainian men who flee the war. Critical Studies on Security, 1–21. https://doi.org/10.1080/21624887.2024.2398848

REFERENCES

1. Veldbrekht, O. O., & Tavrovetska, N. I. (2022). Shkala spryiniatoho stresu (PSS-10): adaptatsiia ta aprobatsiia v umovakh viiny [Perceived Stress Scale (PSS-10): adaptation and validation in wartime conditions]. Zhurnal suchasnoi psykholohii, (2), 16–27. https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-2-2 [In Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (1992, version dated 29.11.2024). On Military Duty and Military Service: Law of Ukraine №. 2232-XII. https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2232-12 [In Ukrainian].
3. Law of Ukraine: On military duty and military service № 2232-XII. (2024). https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2232-12[In Ukrainian].
4. Kuzikova, S., Zlyvkov, V., Lukomska, S., Shcherbak, T., & Kotukh, O. (2024). Psykholohichnyi suprovid osobystosti v umovakh viiny [Psychological support of the individual in war conditions]. PP Lysenko M. M. [In Ukrainian].
5. Naskalova, S. S., Antoniuk-Shchehlova, I. A., Bondarenko, O. V., Asanov, E. O., Dyba, I. A., Pysaruk, A. V., Mekhova, L. V., Bohomaz, L. M., Slipchenko, V. H., & Shatylo, V. B. (2024). Markery posttravmatychnoho stresu u tsyvilnykh cholovikiv ta zhinok riznoho viku pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny [Markers of post-traumatic stress in civilian men and women of different ages during the Russian-Ukrainian war]. Fiziolohichnyi zhurnal, 70(5), 20–29. https://doi.org/10.15407/fz70.05.020 [In Ukrainian].
6. Shkolina, N. V., Shapoval, I. I., Orlova, I. V., Kedyk, I. O., & Stanislavchuk, M. A. (2020). Adaptatsiia ta validyzatsiia ukrainomovnoi versii Shkaly stresostiikosti Konnora — Devidsona-10 (CD-RISC-10): aprobatsiia u khvorykh na ankilozyvnyi spondylit [Adaptation and validation of the Ukrainian version of the Connor-Davidson Stress Resilience Scale-10 (CD-RISC-10): Testing in patients with ankylosing spondylitis]. Ukrainskyi revmatolohichnyi zhurnal, 80(2), 66–72. https://doi.org/10.32471/rheumatology.2707-6970.80.15236 [In Ukrainian].
7. Daza, F. S. (2022). Ukrainian Nonviolent Civil Resistance in the Face of War: Analysis of Trends, Impacts and Challenges of Nonviolent Action in Ukraine Between February and June 2022. ICIP & Novact.
8. Haletska, I., Klimanska, M., & Perun, M. (2024, 11 листопада). Ukrainian translation of the DASS21. UNSW. https://www2.psy.unsw.edu.au/dass/Ukranian/Ukrainian.htm
9. Kurapov, A., Danyliuk, I., Loboda, A., Kalaitzaki, A., Kowatsch, T., Klimash, T., & Predko, V. (2023). Six months into the war: A first-wave study of stress, anxiety, and

depression among in Ukraine. Frontiers in Psychiatry, 14. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2023.1190465
10. Lovibond, P. F., & Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. Behaviour Research and Therapy, 33(3), 335–343. https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-u
11. Martsenkovskyi, D., Shevlin, M., Ben-Ezra, M., Bondjers, K., Fox, R., Karatzias, T., Martsenkovska, I., Martsenkovsky, I., Pfeiffer, E., Sachser, C., Vallières, F., & Hyland, P. (2024). Mental health in Ukraine in 2023. European Psychiatry, 67(1), 27. https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2024.12
12. Rose, S. (2024). Nation of heroes: state stigmatisation of Ukrainian men who flee the war. Critical Studies on Security, 1–21. https://doi.org/10.1080/21624887.2024.2398848

Відомості про авторів

Антон ТАБУНОВ, здобувач освітнього ступеня «Магістр», Київський інститут сучасної психології та психотерапії, Київ, Україна
Anton Tabunov, Master's student of Kyiv Institute of Modern Psychology and Psychotherapy, Kyiv, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-9872-6437
E-mail: tabunov900@gmail.com

Євгенія ІВАНОВА, кандидат психологічних наук, доцент кафедри клінічної психології, Київський інститут сучасної психології та психотерапії, Київ, Україна
Yevheniia Ivanova, candidate of psychological sciences, assistant professor of the Department of Clinical Psychology in Kyiv Institute of Modern Psychology and Psychotherapy, Kyiv, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-7956-2975
E-mail: burdiug.eo@gmail.com